

**ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ  
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ  
ΣΑΒΒΑΤΟ 27 ΜΑΪΟΥ 2006  
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:  
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ  
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ**

**Α** Πράγματι ο Παπαδιαμάντης είναι κατεξοχήν «βιωματικός» συγγραφέας. Το αφηγηματικό του υλικό στηρίζεται σε έμμεσες γνώσεις όσο και σε άμεσες ζωντανές γνώσεις, ήθη, έθιμα, ιστορίες από απλούς ανθρώπους της Σκιάθου και της Αθήνας. Κυρίως αναδεικνύονται τα αυτοβιογραφικά στοιχεία ή γενικότερα τα βιωματικά που αποτελούν κομμάτι της ζωής του εφόσον συνδέονται με τη σύγχρονη του πραγματικότητα, συμπίπτουν με τη διάρκεια της ζωής του και το σκηνικό τους τοποθετείται στη Σκιάθο ή στην Αθήνα.

Η σχέση των ηρώων του και των γεγονότων που αφηγείται με την αντικειμενική πραγματικότητα προσδίδει στα διηγήματά του ρεαλιστικό χαρακτήρα. Η εκτίμηση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι στα διηγήματά του όλα σχεδόν είναι συγκεκριμένα: ονόματα ηρώων, ανθρώπινοι τύποι, καταστάσεις, τόπος και συχνά χρόνος.

Ιδιαίτερα τα «πρωτοπρόσωπα» διηγήματα του ενισχύουν την άποψη ότι τα θεμελιακά στοιχεία των υποθέσεων τους είναι σπαράγματα της ίδιας της ζωής και κατά συνέπεια πολύ χρήσιμα για την εξαγωγή συμπερασμάτων για την ηθική, τον ερωτισμό, τις ψυχικές δοκιμασίες, ακόμα και τις πολιτικές θέσεις του Παπαδιαμάντη. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι οι ιστορίες του μεγάλου διηγηματογράφου οριοθετούνται χρονικά μέσα στη διάρκεια της δικής του ζωής και προσδιορίζονται τοπικά από το νησί του, τη Σκιάθο και από την Αθήνα, όπου έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του, πατέ δεν επεκτείνονται έξω και πέρα από αυτά τα πλαίσια, υποδηλώνοντας το βιωματικό του χαρακτήρα του αφηγηματικού του υλικού.

Το όνειρο στο κύμα ανήκει στα αυτοβιογραφικά έργα του Παπαδιαμάντη, αυτά που συνδέονται με τις αναμνήσεις που έχει ο συγγραφέας από την εφηβική του ηλικία. Η πρωτοπρόσωπη αφήγηση και ο εξομολογητικός χαρακτήρας δείχνουν ότι ο συγγραφέας ανακαλεί μια εμπειρία από την προσωπική του ζωή, είναι βίωμα του. Όμως το διήγημα αυτό παρουσιάζει ένα τολμηρό θέμα (τον ερωτικό πειρασμό και την ερωτική συγκίνηση), Ενώ ο Παπαδιαμάντης είχε μια έμφυτη κοινωνική συστολή και μια παιδεία ασύμβατη με τις σωματικές απολαύσεις. Γι' αυτό, έστω και αν στο διήγημα η ερωτική επιθυμία τελικά καταστέλλεται, ο συγγραφέας κλείνει την αφήγηση του με τη φράση Διά την αναγραφήν, η οποία λειτουργεί παραπλανητικά: ο Παπαδιαμάντης – συγγραφέας υπογράφει μόνο ως υπεύθυνος της αντιγραφής ενός ξένου βιώματος, για να μας αφήσει με την εντύπωση ότι το βίωμα με τη Μοσχούλα δεν ήταν δικό του.

Αντίστοιχα χωρία του κειμένου:

λεπτομερής περιγραφή της φύσης « Το βύθος του νερού....κύματος»

Σχοίνισμα κληρονομίας  
Της άλλως ανωφελούς ζωής μου  
Όλας τας λυκοφιλίας και τους κυνέρωτας του κόσμου  
Εξ ευνοίας και ελέους των καλογήρων, και έγινα δικηγόρος

## B1

- α. Η **αφήγηση** γίνεται πάντοτε σε πρώτο ενικό πρόσωπο (πρωτοπρόσωπη αφήγηση) από έναν ενδοδιηγητικό – ομοδιηγητικό αφηγητή (βρίσκεται δηλαδή μέσα στην ιστορία και τα γεγονότα που διηγείται αποτελούν μετα-αφήγηση ενώ παράλληλα μετέχει ως πρωταγωνιστής), ο οποίος είναι στο μεγαλύτερο μέρος του αποσπάσματος δραματοποιημένος καθώς όχι μόνο μετέχει στα δρώμενα αλλά αποτελεί τον κεντρικό τους άξονα. Η εστίαση εναλλάσσεται από εσωτερική, στα σημεία που ο αφηγητής υιοθετεί την προοπτική του ήρωα-βοσκού (δεν γνωρίζει δηλαδή τίποτα περισσότερο από το βοσκό κατά την εξέλιξη της δράσης), σε μηδενική – εμφανής κυρίως στον επίλογο – όταν υιοθετείται η οπτική του ώριμου αφηγητή. Ας σημειωθεί ότι η διάσταση ώριμου αφηγητή - αφηγητή παιδιού είναι έκδηλη σε χωρία του κειμένου όπως «Δεν ηξεύρω», «μάλλον φαίνεται ότι...».
- Άλλωστε, ας μην ξεχνάμε ότι όλη η αναδρομική του αφήγηση έχει τεθεί μέσα σε εισαγωγικά. Με αυτόν τον τρόπο προσπαθεί ο Παπαδιαμάντης να αποποιηθεί την ταύτιση συγγραφέα-αφηγητή. Ωστόσο, το έργο αυτό κατατάσσεται στα αυτοβιογραφικά του Παπαδιαμάντη και μάλιστα της «εφηβικής του ηλικίας». Εξάλλου, βρίθει αυτοβιογραφικών στοιχείων η παιδεία που έχει λάβει ο ήρωας (ιερατικές σχολές), η οικονομική του κατάσταση (φτωχός), ο τόπος που εκτυλίσσονται τα δρώμενα (Σκιάθου, Αθήνα), η φυσιολατρία και το θρησκευτικό συναίσθημα του ομοδιηγητικού αφηγητή είναι και στοιχεία του συγγραφέα. Βέβαια, κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι όσα περιγράφονται αποτελούν και βιωμένες εμπειρίες του συγγραφέα. Επομένως, το ευρηματικό στοιχείο της πλαστοπροσωπίας που χρησιμοποιεί ο Παπαδιαμάντης μπορεί να αντιμετωπισθεί ως ένα συγγραφικό τέχνημα για να υπερβεί τα όρια της κατάθεσης ενός προσωπικού βιώματος και να προσδώσει την αίσθηση της γενικευμένης εμπειρίας.
- β. Στο κείμενο του Παπαδιαμάντη είναι ορατή η ύπαρξη δύο διαφορετικών **αφηγηματικών χρόνων** σε σχέση με την τάξη των αφηγούμενων γεγονότων. Ο ένας αποτελεί το παρόν και ο άλλος ανήκει στο παρελθόν σε μία αναδρομική αφήγηση. Το παρόν ταυτίζεται με τον αφηγητή προλύτη, ο οποίος κατοικεί στην Αθήνα, ενώ το παρελθόν με τον έφηβο βοσκό, κάτοικο της Σκιάθου. Το ενδιαφέρον είναι ότι η αναχρονία, αυτή η «ανωμαλία» στην έκθεση του χρόνου, λόγω της έκτασης που καταλαμβάνει φαίνεται να κυριαρχεί ως ο κύριος αφηγηματικός χρόνος. Δημιουργείται έτσι η εντύπωση ότι το παρόν δεν είναι η ώρα της συγγραφής, αλλά η εποχή της θέασης του «ονείρου στο κύμα».
- Αυτό ισχύει και για το συγκεκριμένο απόσπασμα. Ο αφηγηματικός χρόνος αποκαθίσταται στην τελευταία παράγραφο του διηγήματος, με τη χρήση του «τώρα» που δηλώνει ρητά την επιστροφή στο παρόν η αφηγηθείσα ιστορία δεν ήταν παρά ένα παρελθοντικό γεγονός. Μόνο φευγαλέα έχει παρουσιαστεί πιο πριν το παρόν με τις λέξεις «δεν ηξεύρω» στην αρχή του κειμένου. Αν, βέβαια,

αναζητήσουμε επίμονα αναχρονίες, η φράση « από όλες τας λυκοφιλίας...» μπορεί να θεωρηθεί ως τέτοια. Αποτελεί μία πρόδρομη αφήγηση σε σχέση με το παρόν του ονείρου, μία αναφορά στις μελλοντικές ερωτικές εμπειρίες του αφηγητή. Εντούτοις μπορεί να υποστηριχθεί ότι αναφέρεται στις σύγχρονες με το περιστατικό εμπειρίες άλλων ανθρώπων.

Ως προς τη διάρκεια του χρόνου μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος του απόσπασματος μοιράζεται ανάμεσα στη σκηνή (όπου ο ιστορικός χρόνος είναι ίσος – ανάλογος με το χρόνο της αφήγησης) και στην επιβράδυνση. Μολονότι το τυπικό δείγμα σκηνής αποτελεί ο διάλογος ή ο εσωτερικός μονόλογος, στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο αφηγητής παρουσιάζει σκέψεις, ενέργειες και εκφωνήσεις με ένα φυσικό και απλό τρόπο, δίνοντας την αίσθηση ότι παρακολουθούμε την ομαλή εξέλιξη των γεγονότων. Επιβράδυνση παρουσιάζεται κυρίως στις παραγράφους «Το βάθος... και ανήλθον», όπου ο αφηγητής αναλώνεται σε άλλες πληροφορίες όχι άμεσα σχετιζόμενες με το θεμελιώδες ερώτημα κάθε αναγνώστη: «και μετά τι έγινε;». Αυτό συμβαίνει προκειμένου να ενταθεί η αγωνία για να οδηγηθούμε στην κορύφωση της επαφής νέου – κόρης. Αντίθετα, από τη στιγμή που η σωτηρία της κόρης έχει συντελεστεί, η περίληψη είναι περίτρανη. Τα έτη των σπουδών και της επαγγελματικής αποκατάστασης που έχουν έκτοτε μεσοβαθίσει παρουσιάζονται σε λιγότερο από μισή σελίδα. Ασφαλώς η επιλογή αυτή δεν είναι καθόλου τυχαία, εφόσον η περιπέτεια που παρουσιάστηκε στάθηκε καθοριστική για τη μετέπειτα ζωή του αφηγητή και επίσης ίσως η συγκλονιστικότερη στιγμή της ζωής του, την οποία ακόμη αναπολεί με νοσταλγία. Το τι έγινε από τότε λίγο μας ενδιαφέρει...

- γ. **Δραματικό απρόοπτο**: στο απόσπασμα αυτό δραματικό απρόοπτο συνιστά η εμφάνιση της βάρκας που πανικοβάλλει τη Μοσχούλα και την κάνει να κινδυνεύει σοβαρά να πνιγεί. Έχει αφηγηματική λειτουργία και συντελεί στην οικονομία του έργου καθώς ο βοσκός κάνει ακαριαία το διήγημα που του είχε δημιουργηθεί, δηλαδή να σπεύσει να συνδράμει ή όχι. Έτσι η πλοκή πλησιάζει την κορύφωσή της και ο πρωταγωνιστής έρχεται σε επαφή με το όνειρο στο κύμα, το ίδιο το όνειρό του.

- δ. Κύριο γνώρισμα των διηγημάτων του Παπαδιαμάντη είναι η **απουσία δράσης**, γεγονός που οφείλεται άλλοτε στην **προσηματική, σχεδόν ανύπαρκτη υπόθεση** και άλλοτε **στην αντικατάσταση της εξωτερικής με εσωτερική**. Τη συρρίκνωση της δράσης επιβάλλουν και οι εκτενείς **περιγραφές**, που ακινητοποιούν τον αφηγηματικό χρόνο και συμβάλλουν στην συνειδητοποίηση του βαθύτερου νοήματος του έργου, καθώς **οι εικόνες του φυσικού κυρίως τοπίου αποκτούν συμβολικές διαστάσεις**.

Το Όνειρο στο κύμα είναι μια λυρική - ποιητική αφήγηση, με απλό θέμα, με ισχνή εξωτερική δράση και χωρίς πολλά επεισόδια και πλοκή, ενώ τα πρόσωπα που δρουν είναι στην πραγματικότητα μόνο δύο. Η περιορισμένη εξωτερική δράση δεν είναι ανεξάρτητη από την ιδιομορφία που έχει το διήγημα και ως προς το «μύθο» (την υπόθεση): η διήγηση, παρόλο που είναι εκτενής, αναπτύσσει ένα μόνο περιστατικό, ένα μόνο επεισόδιο (μονοεπεισοδιακός μύθος). Ολόκληρη η αφήγηση εξαντλείται στην παρουσίαση μιας απώτερης και οριστικά χαμένης ευτυχίας, που

ταυτίζεται χρονικά με τη νεανική ηλικία του αφηγητή. Ωστόσο το διήγημα έχει πλούσια εσωτερική δράση και δραματική εκφραστική δύναμη, γιατί ο συγγραφέας εστιάζει το ενδιαφέρον του στην καταγραφή των "ψυχικών διακυμάνσεων του ήρωα του.

- ε. Η κυκλική αφήγηση του διηγήματος και η πλαστοπροσωπία « Δια την αντιγραφήν », ο εσωτερικός μονόλογος και τα διλήμματα του ήρωα, οι περιγραφές και οι ελάχιστοι διάλογοι θα μπορούσαν να αναφερθούν ως επιπρόσθετες τεχνικές.

## B2

Στις πλέον ενδιαφέρουσες περιγραφές θα κατατάσσαμε την περιγραφή του χώρου και της βάρκας που έρχεται αργά, του βυθού, «αμμόστρωτος, ελεύθερος βράχων και πετρών», της σωτήριας βουτιάς: «...πηδήσας με την κεφαλήν κάτω, από το ύψος του βράχου... Το βύθος του νερού ήταν υπέρ τα δύο αναστήματα. Έφθασα σχεδόν εις τον πυθμένα... Πάραντα ανέδυν και ανήλθον εις τον αφρόν του κύματος... Με τρία στιβαρά πηδήματα και πλευσίματα, έφθασα πλησίον της... εβυθίσθην, ήρπασα την κόρην».

Πρόκειται για μια περιγραφή με τελείως άλλη αίσθηση και στόχο και δεν έχει καμιά σχέση με την προηγούμενη απόλαυση που μας είχε αφηγηθεί. Τώρα η θάλασσα είναι επικίνδυνη και παραλίγο «μνήμα υγρόν». Επισημαίνουμε ότι η κατάδυση και ανάδυση του έχουν το αντίστοιχο τους στην κατάδυση και ανάδυση της Μοσχούλας, η οποία κείχεν βυθιστεί... και είχαν αναδύσει».

Ενδιαφέρουσα είναι η περιγραφή της κόρης στο βυθό, σαν να γίνεται με υποβρύχια κάμερα. Και οπωσδήποτε, η προσωπική του εξομολόγηση για τα λίγα λεπτά που την κράτησε στα χέρια του είναι περιγραφή άρτια από αισθητικής απόψεως και με ψυχολογικές προεκτάσεις.

Συμβάλλει στην κορύφωση της αγωνίας του αναγνώστη και προσδίδει δραματικότητα και παραστατικότητα. Εξάλλου η εμφάνιση της βάρκας αίρει τις όποιες αναβλητικές σκέψεις του αφηγητή και τον ωθεί στην ανιδιοτελή πράξη της σωτηρίας της κοπέλας και στη βίωση του ονείρου στο κύμα.

## Γ.

Η ιστορία του Σισώη, τιμητική αναφορά στον πρώτο δάσκαλο του αφηγητή, είναι ιστορία μέσα στην ιστορία, με παρεμφερές περιεχόμενο, η οποία εγκιβωτίζεται σκόπιμα στηρίζοντας την ηθικοθησκευτική ερμηνεία του διηγήματος. Η ιστορία του αφηγητή και του πατέρα Σισώη έχουν αρκετά κοινά στοιχεία, αλλά διαφορετική κατάληξη.

Ο πάτερ Σισώης ήταν αρχικά μοναχός και διάκονος, ακολουθεί ο έρωτάς του προς μια αλλόθρησκη, ο γάμος του με αυτήν και τέλος επιλέγει πάλι τη ζωή του μοναχού. Ο πάτερ Σισώης ακολουθεί λοιπόν την πορεία: αγνότητα → αμαρτία (ερωτική) → μετάνοια → λύτρωση.

Ο βίος του μοναχού ακολουθεί μια κυκλική πορεία: ξεκινά από την αγνότητα, για να καταλήξει στο ίδιο σημείο.

Ο νεαρός βοσκός διάγει έναν αγνό βίο στη φύση αλλά, όταν εμφανίζεται ο πειρασμός με τη μορφή της γυμνής κόρης, υποκύπτει σε αυτόν και επιλέγει τελικά όχι τη μετάνοια και τη λύτρωση, αλλά τη ζωή στην πόλη και τελικά τη δυστυχία. Ο βίος του αφηγητή δηλαδή ακολουθεί την εξής διαδρομή: αγνότητα → αμαρτία (ερωτική) →

εμμονή στην ανάμνησή της → απομάκρυνση από τη λύτρωση και τη σωτηρία. Μετά από δυο ιερατικές σχολές, κρίνει ότι δεν πρέπει να πάει στο μοναστήρι. Ο Σισώης μετάνιωσε για την αγάπη, ενώ ο αφηγητής του διηγήματος δε μετάνιωσε για το όνειρο του. Αντίθετα, μάλιστα, μόνο αυτό σκέφτεται και σ' αυτό επανέρχεται. Ο Σισώης ξαναβρίσκει τη γαλήνη της ψυχής, ο αφηγητής όχι.

Συμπερασματικά λοιπόν, η εγκιβωτισμένη αφήγηση, αν και δίνει την εντύπωση παρέκβασης άσχετης με την κεντρική ιστορία, λειτουργεί ως στοιχείο της υπόθεσης. Η επισήμανση της αναλογίας ανάμεσα στον ηθικό βίο των δυο ηρώων αλλά και στο δρόμο προς τη λύτρωση, που ο ένας τελικά κατακτά και ο άλλος όχι, καταδεικνύει την πορεία του αφηγητή μέχρι το δυστυχισμένο αφηγηματικό παρόν. Ο έρωτας ωστόσο υπήρξε καταλυτικός στη ζωή και των δύο. Έτσι η ιστορία του αφηγητή είναι μια πορεία από τη σωτηρία στην απώλεια του παραδείσου.

Αξιοσημείωτη είναι και η αναφορά στη λαϊκή αντίληψη ότι τα γράμματα καταστρέφουν τον άνθρωπο ενώ η σωτηρία της ψυχής επιτυγχάνεται μόνο μέσω της ηθικής και χριστιανικής ζωής.

#### Δ.

Στο Όνειρο στο κύμα κυριαρχεί η ονειρική και αισθησιακή ατμόσφαιρα. Κέντρο του διηγήματος είναι μια εικόνα ονειρική: το γυμνό σώμα ενός δεκαεξάχρονου όμορφου κοριτσιού που κάνει μπάνιο στη θάλασσα κάτω από το φως του φεγγαριού. Ξεκινώντας από στοιχεία της πραγματικότητας ο Παπαδιαμάντης τα ντύνει με εξαιρετικό λυρισμό, αίροντάς τα στη σφαίρα του ιδεατού. Ξεφεύγει έτσι από την πραγματικότητα και δίνει στην αφήγηση και διάσταση του ονείρου – εξωπραγματικό και φανταστικό στοιχείο. (ήτον όνειρον, πλάνη, γοητεία – τους παράγοντες της οφθαλμαπάτης) Αντίστοιχα και στο παράλληλο ποίημα Οπτική απάτη παρουσιάζεται η εικόνα μιας γυναίκας με έντονο το ερωτικό στοιχείο που όμως δεν είναι πλάσμα της πραγματικότητας αλλά ένα όνειρο του ήρωα που παρουσιάζεται στον ύπνο του.

Καταλυτική είναι η επίδραση που ασκούν και οι δύο γυναικείες μορφές στην ψυχή και την μετέπειτα πορεία των δύο ηρώων.

Η ερωτική εμπειρία μένει ως ανάμνηση – ανικανοποίητος πόθος που βασανίζει τους ήρωες.

Περιγράφεται το αντικείμενο του πόθου με λυρικότητα και εκστασιασμό στο ποίημα και με συγκεκριμένες αναφορές στο πρόσωπο κυρίως ωστόσο η απόσταση μεταξύ τους τόσο λόγω του ονείρου(παράλληλο) όσο και λόγω των κοινωνικών διαφορών(όνειρο στο κύμα) δεν επιτρέπει την επαφή παρά μόνο την στιγμιαία απόλαυση.

Και στα δύο κείμενα παρουσιάζεται το σύμβολο της ιδεατής γυναίκας και του ιδανικού έρωτα(σύμβολο της άυλης παντοτινά γυναίκας –και οπόσον διέφερεν...εκείνη η επαφή). Στο όνειρο στο κύμα όμως ο αφηγητής απομυθοποιεί στο τέλος το αντικείμενο του πόθου του ( θυγάτηρ της Εύας) γεγονός που δεν πραγματοποιείται στο παράλληλο. Οι ήρωες μετά την ονειρική εμπειρία επανέρχονται στην πραγματικότητα και συνειδητοποιούν τον παροδικό χαρακτήρα του βιώματός τους απομένοντας μόνοι με τις αναμνήσεις τους.

Το κεντρικό επεισόδιο δίνεται και στα δύο κείμενα με τη τεχνική της ανάδρομης αφήγησης.

Ωστόσο στο διδαγμένο κείμενο ένα πραγματικό περιστατικό υψώνεται στη σφαίρα του ονείρου ενώ στο παράλληλο ποίημα παρουσιάζεται ένα πραγματικό όνειρο-οφθαλμαπάτη που έχει χρονική συνέχεια (κάθε πρωί).

Τέλος ο χώρος είναι διαφορετικός καθώς το επεισόδιο διαδραματίζεται σε ανοιχτό χώρο (θάλασσα) στο διδαγμένο και σε κλειστό χώρο (σπίτι) στο παράλληλο.

**Επιμέλεια απαντήσεων:**  
**Μπέκου Νατάσα – Φιλόλογος**  
**Σκυριανού Μαίρη – Φιλόλογος**  
**Φροντιστήριο Μ.Ε «ΕΠΙΛΟΓΗ» - Καλαμάτα**  
**<http://www.epil.gr>**